

УДК 338.486

<https://doi.org/10.31861/geo.2020.824.73-77>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Валентина Підгірна, Наталія Філінчук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Проаналізовано базові тенденції розвитку ринку туристичних послуг за регіонами світу та встановлено тенденцію зростання ролі туризму як на локальних, так і на міжнародному рівнях. Доведено, що туристична сфера посідає вагомe місце в економіці країни, адже загальний внесок від туристичної діяльності у ВВП країни становить 5,6%, а частка доходів від туризму у загальному експорті країни дорівнює 2%.

Визначено ряд перешкод, які лежать на шляху повноцінного використання конкурентного потенціалу України, до яких відносять нестабільну економічну та політичну ситуації в країні, відсутність якісної транспортної інфраструктури, ефективної логістики та інші.

Також, з'ясовано, що в Україні в достатній мірі не використовуються сприятливі передумови для належного розвитку в'їзного туризму, до яких відносяться її вигідне географічне розташування, природно-рекреаційні та культурно-історичні ресурси, трудовий потенціал. Вмотивовано перспективні напрями розвитку туристичної галузі України.

Ключові слова: туризм, туристичний ринок, туристичні потоки, туристичний потенціал, проблеми, перспективи.

Постановка проблеми. Сьогодні туристична галузь розвивається дуже швидкими темпами і в найближчі роки може стати найважливішим сектором підприємницької діяльності. За прогнозами експертів, протягом наступних років рівень щорічного зростання туристичної галузі становитиме 5%, що дасть можливість створити додатково 2 млн. нових робочих місць [Eurostat]. Проте розвиток цієї важливої сфери національної економіки є ще недостатнім, адже значна частина природних територій та об'єктів культурної спадщини непристосована для туристичних відвідувань, туристична інфраструктура загалом не відповідає якісним параметрам, а туристичні послуги в більшості секторів туристичної індустрії - вимогам до якості обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці теоретичних й прикладних аспектів розвитку туристичного ринку присвячено праці вітчизняних вчених, зокрема: О.Любіцевої, М.Мальської, В. Цибуха, В.Худо, М.Наумова, В.Кифяка, Н.Погуди, О.Короля, О.Беспалої, Є.та О. Смирнових та інших. Вказані наковці зробили вагомий внесок у дослідження та розвиток туристичної сфери. А саме, у їх працях було визначено закони та закономірності розвитку туризму, особливості формування дієвих механізмів функціонування туристичної сфери, інтеграційні особливості створення туристичних підприємств тощо. Зокрема, у науковій праці О.А. Беспалої проведено аналіз

туристичних потоків України за допомогою статистичних методів, на цій основі визначено туристичний потенціал України. У статті Є.В.Смирнова та О.П.Смирнкової досліджено сучасний стан українського туризму, а також особливості та перспективні напрямки його розвитку, визначено стратегію підвищення привабливості України як суб'єкта ринку туристичних послуг на міжнародному рівні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Туризм як складова розвитку економіки країни може вносити значний вклад у грошові надходження та підняти національну економіку. Саме тому дана галузь потребує відповідного дослідження з усіх економічних сторін, а також виявлення перспективних напрямів її розвитку в Україні, адже значна кількість держав давно використовує такий інструмент поліпшення добробуту в країні, як туризм.

Виклад основного матеріалу. Показником, який характеризує результат функціонування економічних суб'єктів країни в абсолютному вартісному вимірі, є валовий внутрішній продукт. Відповідно до методики WTTC прямий внесок подорожей і туризму у ВВП – це ВВП, сформований галузями господарства, які безпосередньо пов'язані з туристами, включаючи готелі, туристичні агентства, авіакомпанії та інші види послуг пасажирського транспорту, а також діяльність ресторанів та індустрії розваг [Sokol T.,2006]. Активний туристичний потенціал України залежить від показників прямого і загального

внеску туризму у валовий внутрішній продукт, зайнятість, наповнюваність дохідної частини бюджету[7]. На рис. 1 наведено дані щодо частки надходжень від туристичної сфери до ВВП України.

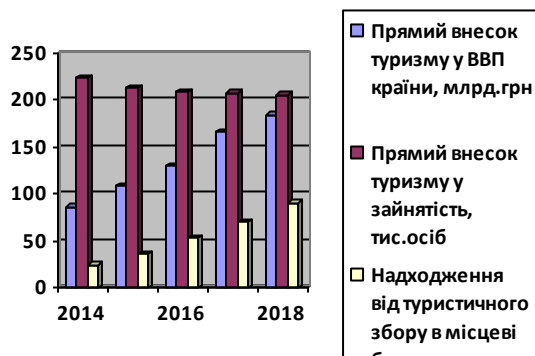

Рис. 1. Динаміка показників ринку туристичної діяльності України

Джерело: складено автором на основі: [7;8]

Якщо детальніше зупинитись на характеристиці даних показників, то варто відмітити, що за період 2014–2018 роки незначно зросла частка прямих надходжень від туристичної діяльності у структурі виробництва ВВП з 1,42% до 1,44% відповідно. При цьому, за останні роки, суттєво піднявся показник загального внеску туризму у ВВП країни, більш як у два рази або на 97,6 млрд., що свідчить про те, що туристична індустрія набуває все більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери України.

Як вже зазначалось, прямий внесок туристичної галузі в зайнятість забезпечує працевлаштування у готельній індустрії, туристичних агентствах, транспорті, а також у сфері громадського харчування та відпочинку, у тому випадку, якщо надання послуг забезпечено саме туристам. Розраховується як число зайнятих осіб у туристичній індустрії та їх частка в загальній зайнятості. Прямий внесок туристичної галузі у забезпечення зайнятості Україні за аналізований період зменшився із 224,1 тис. осіб у 2014 р. до 206,2 тис. осіб, або на 8,7% у 2018 році.

Як наслідок, за досліджуваний період в Україні, динаміка загального внеску туризму в зайнятість є негативною: відбулось зменшення робочих місць через причину податкових колізій щодо найманих працівників. Якщо порівнювати із світовими тенденціями, то можна побачити, що світові показники становлять: за часткою прямого внеску 4,4%, за часткою загального внеску – 9,4%. Україна за часткою прямого внеску туризму у

зайнятість, стабільно протягом чотирьох років (2015-2018pp.) демонструє 1,3%, що є дуже мізерним на фоні потенціалу нашої країни[7].

Хоча, аналіз динаміки капіталовкладень у туристичний ринок відображає зростання грошових витрат протягом 2014–2018 роки майже вдвічі з 5,0 до 10,6 млрд. грн. Аналогічна тенденція спостерігається і в доходах отриманих від туристичних послуг, адже їхня частка незначно зросла з 3,5% у 2014 р. до 3,7% у 2018 р., а частка витрат в розвиток туризму зросла з 7,8% у 2014 р. до 12,1% у 2017 р, дані за 2018 рік в офіційних статистичних звітах відсутні.

На додачу варто відмітити, що обсяг надходжень від сплати туристичного збору у 2018 році склав 90,7 млн грн, що на 29,2% більше, ніж у 2017 році. При цьому у 2017 році у порівнянні з 2016 роком приріст сплати туристичного збору склав 30%. У ТОП-5 областей України за найбільшими обсягами надходжень від сплати туристичного збору до місцевих бюджетів, ввійшли: м. Київ – 33,0 млн грн (36,4% від загальної суми турзбору); Львівська обл. – 13,4 млн грн (14,8%); Одеська обл. – 11,6 млн грн (12,7%); Закарпатська обл. – 3,8 млн грн (4,2%); Івано-Франківська обл. – 3,7 млн гривень (4,1%) [8].

У регіональному розрізі найбільша кількість підприємств сфери туризму знаходиться у м. Київ, Одеській, Львівській та Дніпропетровській областях; найменша кількість – у Луганській, Херсонській та Житомирській областях (України). Місто Київ являється найбільшою туристичною дестинацією, улюбленим місцем відвідування туристів, лідером за діловою метою поїздки серед іноземних громадян.

Туристичний сфера дуже чутлива до змін економічного середовища, оскільки існує чіткий зв'язок між напрямом розвитку туризму, загальним економічним розвитком та особистими доходами громадян. Зокрема, науковці стверджують, що за стабільних цін зростання особистого споживання на 2,5% збільшує витрати на туризм на 4%, а зростання особистого споживання на 5% збільшує ці витрати на 10% [Eurostat].

Величина реального доходу суттєво впливає на попит туристичних послуг, адже під час збільшення реального доходу населення збільшується попит на туристичні послуги, оскільки у населення вивільнюються кошти, які можуть бути витрачені на відпочинок та подорожі. Розподіл доходів населення також позначається на функціонуванні туристичної

сфери, адже чим більш рівномірно розподіляється дохід у суспільстві, тим більше кількість людей, що можуть дозволити собі подорожувати [12]. [Fary'nyuk N., Naumova M, 2017].

Україна має досить великий потенціал для розвитку туризму, а всесезонність туристичної сфери відкриває великі можливості для отримання прибутків. Однак існує багато проблем, які стримують розвиток туристичного бізнесу в Україні. Зупинимось детальніше на окремих з них:

1. Неналежний рівень туристичної інфраструктури. Переважна кількість закладів для розміщення туристів має низький рівень комфорту та невідповідність сучасним стандартам якості.

2. Низький рівень обслуговування туристів та майже відсутність кваліфікованих кадрів в даній сфері. Привабливий імідж України на міжнародній арені має створювати нова генерація кваліфікованих кадрів індустрії туризму, що примножать традиції української гостинності та забезпечать високий рівень обслуговування вітчизняних та іноземних туристів [Lyashkevych P, 2014].

3. Суперечливість нормативно-правового поля сфери туризму. В області розвитку туристичної сфери все ж існує проблема недосконалості законодавчої бази та правового регулювання, що проявляється у складності проходження митного контролю, невирішеності проблем страхового захисту іноземців на території України.

4. Транспортна інфраструктура України. Транспортна логістика є фактором реалізації геостратегічного потенціалу країни, її роль у міжнародному поділі праці тільки зростає. Від якості надання транспортних послуг буде залежати туристопотік відвідувачів до України.

5. Слабка маркетингова політика. Відсутність скоординованої висококваліфікованої системи заходів з просування туристичного продукту України на світовий ринок, тільки зменшує популяризацію даного.

Складна політична ситуація, військові дії на території східних регіонів держави, а також високий рівень злочинності, особливо в туристичних регіонах країни також мають негативний вплив на туристичну привабливість України [Poghuda N., Rozmetova O., 2018].

Для того, щоб розвивати туристичну галузь в Україні, необхідно посилити роль держави,

яка зможе забезпечити матеріальну підтримку розвитку туризму. Як підтверджує досвід провідних країн, успіх розвитку туризму залежить від того, як на державному рівні позиціонується дана сфера. Зацікавленість держави в туризмі дозволяє значно збільшити експорт туристичних послуг і забезпечити їх позитивне сальдо [Royik O., 2016].

Проведений аналіз дає можливість визначити шляхи вдосконалення державної політики розвитку туризму в процесі забезпечення євроінтеграційної діяльності України, серед яких важливе місце належить: удосконаленню правових засад регулювання у сфері туризму; формуванню привабливого туристичного іміджу країни та її регіонів; стимулюванню підприємств до розвитку туристичної інфраструктури, створення нових робочих місць; збільшенню уваги до іноземних туристів; поширенню реклами туристичних місць України за кордоном; поглибленню співпраці з міжнародними туристичними компаніями; збільшенню витрат на маркетингову політику просування туристичного продукту на європейський ринок; поширенню інформації через онлайн-комунікації; проведенню відкритих форумів серед молоді щодо пошуку нових ідей для поліпшення туристичної сфери; покращенню екологічної ситуації тощо.

Для підвищення конкурентоспроможності України на ринку європейських послуг необхідно сформувати ефективну модель співпраці держави, бізнесу та суспільства. Допомогти сформувати ефективний механізм співпраці може прийнята Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року.

Висновки. Підсумовуючи вище зазначене, можна стверджувати, що ринок туристичних послуг України являє собою комплекс підприємницьких структур різних галузей національного господарства держави, які беруть участь у виробництві та реалізації туристичного продукту для внутрішнього й міжнародного туризму. Аналіз сучасного стану туристичних потоків України показав, що розвиток туризму безпосередньо залежить від таких секторів економіки, як: транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку і туристичного призначення. Туризм розглядають як одну з провідних галузей в сфері структурної перебудови економіки.

Прямий внесок сфери туризму у ВВП в Україні нараховує 1,54%, що не є доброю ознакою для галузі, на яку покладено великі

сподівання, але, за умови врахування загального внеску, цей сектор займає більше 1/20 частини ВВП України. Що стосується зайнятості населення у сфері туризму, то можна зазначити, що 1,4% усіх робочих кадрів в Україні працюють на користь розвитку туристичної галузі, а якщо враховувати прямий внесок у зайнятість у 2018 р., то його вклад мізерний і становить всього 1,3%. Статистика також показує, що найбільші доходи в бюджет припадають на м. Київ, Львівську та Одеську області, що вказує на найбільшу популярність цих регіонів. Але не варто забувати і про інші регіони, яким є чим привабити туриста. Таким чином, наразі туристична сфера в Україні не є прибутковою для національної економіки, а це значить, що перед нею стоїть чимало завдань і викликів, які треба вирішувати.

Серед проблем розвитку сфери туристичних послуг варто відмітити такі: 1) політична ситуація в країні; 2) слабка інформаційна пропаганда; 3) невідповідність якісних характеристик надання туристичних послуг; 4) суперечливість нормативно-правового регулювання; 5) відсутність послідовної державної політики в галузі туризму; 6) низка якості логістичного сполучення.

Для продовження трансформаційних перетворень ухвалено Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. В перспективі, економічний ефект від реалізації стратегічних цілей розвитку туристичного ринку буде виражатись у збільшенні надходжень до бюджетів усіх рівнів від туристичної діяльності, збільшенні туристичних потоків, особливо іноземних громадян, залученні іноземних інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури, створенні нових робочих місць, підвищенні обсягу наданих туристичних послуг та їх якості.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine. (2019). *Tourism in Ukraine 2000-2019*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm
2. Eurostat, (2019). *Tourism industries*. Retrieved

from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Category:Tourism_industries

3. Faryniuk, N., Naumova, M. (2017). *Statystychnyi analiz rynku turystychnykh posluh Ukrainy*. URL: <http://jvestniksss.donnu.edu.ua/article/download/4860/4890>

4. Liubitseva, O.O. (2002). *Rynok turystychnykh posluh (heoprostorovi aspekty)*. Kyiv: Alterpres.

5. Liashkevych, P., (2014). *Turyzm v Ukraini. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku*. Osvita Ukrainy. 178.

6. Malska, M.P., Khudo, V.V., Tsybukh, V.I. (2003). *Osnovy turystychnoho biznesu: Navchalnyi posibnyk*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka.

7. *Turyzm v Ukraini: statystyka naibilshoho turystychnoho portalu*, (2019). *Reitynh oblastei Ukrainy sered vidviduvachiv 2019*. URL: <https://ua.igotoworld.com/projects/stat2019/>

8. *Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy*(2019). *Turystychna aktyvnist Ukrainy*. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e42d3b8-108a-4c21-a413-8d80aa724e5c&title=ViddilRozvitkuTurizmu>.

9. *Pro turyzm. Zakon Ukrainy vid 15.09.1995 № 324/95-VR, redaktsiia vid 04.11.2018, pidstava – 2581-VIII*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

10. Pohuda, N. V., Rozmetova, O. H. (2018). *Suchasnyi stan turystychnoho ryku Ukrainy: otsinka ta perspektyvy rozvytku. Efektyvna ekonomika*. URL:

<file:///C:/Users/Acer/Desktop/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83/59.pdf>.

11. Roiak, O. (2016). *Vplyv sotsialnoi polityky na rozvytok turyzmu v umovakh formuvannia innovatsiinoi ekonomiky v Ukraini. Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. 53–57.

12. Sokol, T. H. (2006). *Osnovy turyzmoznavstva: navchalnyi posibnyk*. Kyiv. Slavic House.

Валентина Пидгирная, Наталья Филипчук Современное состояние и перспективы развития туристического рынка Украины. Проанализированы базовые тенденции развития рынка туристических услуг по регионам мира и установлена тенденция возрастания роли туризма как на локальных, так и на международном уровнях. Доказано, что туристическая сфера занимает важное место в экономике страны, ведь общий вклад от туристической деятельности в ВВП страны

составляет 5,6%, а доля доходов от туризма в общем экспорте страны составляет 2%.

Определен ряд препятствий, которые лежат на пути полноценного использования конкурентного потенциала Украины, к которым относят нестабильную экономическую и политическую ситуацию в стране, отсутствие качественной транспортной инфраструктуры, эффективной логистики и другие.

Также, установлено, что в Украине в достаточной мере не используются благоприятные предпосылки для надлежащего развития въездного туризма, к которым относятся ее выгодное географическое положение, природно-рекреационные и культурно-исторические ресурсы, трудовой потенциал. Мотивировано перспективные направления развития туристической отрасли Украины.

Ключевые слова: туризм, туристический рынок, туристические потоки, туристический потенциал, проблемы, перспективы.

Pidgirna Valentyna, Nataliia Filipchuk Current situation and prospects of the tourist market development of Ukraine The travel industry is a complex system with diverse economic links. It brings together a large number of industries whose function is to meet the growing demand for tourism products and services. Moreover, world trends in tourism development indicate that its role is growing both locally and globally.

To confirm, if we look at individual indicators using the analytical method, according to the International Tourism Organization, the share of tourism in world GDP is about 9% and about 30% in world exports of services and 6% of world trade. The tourism industry employs more than 235 million people or every 12-th worker. If in 2015 about 983 million foreign tourists used the services of the tourist industry, in 2017 their number reached 1 billion. World Tourism Turnover by the end of 2018 reached over \$ 1.2 trillion. USA (<https://ec.europa.eu/eurostat/>). It is estimated that Western Europe and the United States receive the highest profits from tourism.

Taking a closer look at the characteristics of these indicators, it should be noted that during the period 2014-2018, the share of direct revenues from tourism activity in the structure of GDP production increased slightly from 1.42% to 1.44% respectively over the years. At the same time, in recent years, the total contribution of tourism to the GDP of the country has significantly increased, more than twice or by 97.6 billion, indicating that the tourism industry is gaining importance for the development of the economy and social sphere of Ukraine.

By region, the largest number of tourism enterprises is located in Kyiv, Odesa, Lviv and Dnipropetrovsk regions; the smallest number is in Luhansk, Kherson and Zhytomyr regions (Ukraine).

Most European countries have a good tourist image, a long tradition of quality tourism services, making extensive use of marketing tools to promote tourism services. Being located in the center of Europe and possessing the potential of tourist attraction, Ukraine has every opportunity to become its tourist center. However, in the current context, our country holds a small share of the world and European inbound tourism market, mainly serving as a tourist supplier to these markets, which means an outflow of funds from the country.

Among the problems of development of the sphere of tourist services are following: 1) the political situation in the country; 2) poor information promotion; 3) inconsistency of the quality characteristics of the provision of tourist services; 4) inconsistency of legal regulation; 5) lack of a consistent state policy in the field of tourism; 6) poor quality of transport in the country; 7) domestic tourism.

To continue the transformation, the Tourism and Resort Development Strategy for the period up to 2026 was approved. In the long term, the economic effect of the strategic goals of tourism market development will be reflected in the increase of tax revenues from all levels of tourism activity, increase of tourist flows, especially of foreign citizens, attraction of foreign investments in development of tourism infrastructure, creation of new jobs, increase in the volume of tourist services provided. As a consequence, creating systemic and complex transformations in the tourist services market will help accelerate the country's economic growth.

Key words: tourism, tourist market, tourist flows, tourist potential, problems, prospects.